

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК АУДИТ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ

У статті розглянуто педагогічне діагностування студентів педагогічних ВУЗів як вид діяльності викладача, що дозволяє виявляти результати процесу навчання та коригувати його з метою підвищення якості підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: контроль, перевірка, оцінювання, аналіз результатів, динаміка навчального процесу.

Постановка проблеми. Останнім часом значна увага звертається на суб'єктів учіння, оскільки оволодіння ними знаннями, уміннями та навичками є результатом роботи викладача. Не завжди такий результат є позитивним, а тому потребують корекції можливі відхилення, визначаються шляхи їх попередження з метою підвищення якості результату навчального процесу.

Щоб здійснити педагогічну діагностику, викладачу необхідно оволодіти відповідним інструментарієм, який дозволяє прослідкувати результативність роботи студентів і самого викладача та спрямувати зусилля на формування потрібних знань, умінь та навичок. Проблема полягає у виборі як цілей діагностики, так і засобів корекції виявлених відхилень у результатах навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання педагогічної діагностики одним із перших розглянув К. Игнєнкамп [10]. Він звертав увагу на схожості педагогічної діагностики та психологічної діагностики особистості, під час якої вивчаються її властивості, здібності, рівень розвитку інтелекту та ін. Подальші пошуки науковців торкалися: педагогічної діагностики розвитку професійно-творчих умінь студентів [12]; методів педагогічної діагностики й тенденцій їх розвитку [15]; формування творчої активності слухачів засобами оцінної діяльності [9]; вимог до знань та умінь учнів [13]; формування самоконтролю у процесі самостійної навчальної роботи [14;16]; оптимізації процесу виховання [17]; моделювання структури педагогічної діяльності [19] тощо. Завдання педагогічної діагностики вбачалися багатьма дослідниками як розробка методів розпізнавання стану особистості (або групи) шляхом фіксації його найважливіших (визначальних) параметрів та співставлення виявлених параметрів із законами і тенденціями педагогіки для прогнозу поведінки досліджуваного об'єкта, прийняття рішення про вплив на його поведінку в наміченому напрямку [5; 8; 9; 18 та ін.]. Разом з тим, актуальними залишаються питання педагогічного діагностування як виду діяльності викладача, методи контролю та самоконтролю, співвіднесеність результатів та цілей навчання.

Мета даної публікації полягає у визначенні принципів педагогічної діагностики, засобів контролю, перевірки та оцінювання знань, умінь та навичок студентів педагогічних вишів, аналізі результатів та окресленні динаміки навчального процесу з метою підвищення якості його результату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічне діагностування виступає як вид діяльності, мета якої полягає у встановленні та вивченні ознак, що характеризують стан і результати процесу навчання. На цій основі це дозволяє прогнозувати можливі відхилення, визначати шляхи їх попередження, а також коригувати процес навчання з метою підвищення якості його результату.

Діагностування включає контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, розглядає результати з урахуванням способів їх досягнення, виявляє тенденції, динаміку дидактичного процесу. Як нам відомо, предметом педагогічної діагностики є ознаки та індикатори компонентів педагогічних (навчальних) процесів, симптоми індивідуально-педагогічних особливостей особистості, групи слухачів. Враховуючи предмет та мету педагогічної діагностики, принципами діагностичних технологій було обрано такі, як:

– демонстрація навчального процесу, що означає мету і засіб перебудови навчально-виховної діяльності, варіативність змісту навчання, розвиток педагогіки співробітництва та творчої діяльності, перебудова взаємовідносин викладача та студента;

– системність навчальної роботи, яка передбачає узгодженість та міждисциплінарну взаємодію в їх єдності, що забезпечує оптимальний розвиток та формування професійних компетентностей студента;

– індивідуалізація навчально-виховного процесу у виші, що передбачає стимулювання розвитку здібностей кожного студента, розвиток кожної особистості з урахуванням її інтересів, мотивів, відмінностей в інтелектуальній, емоційно-вольовій, дієво-практичній сферах;

– оптимізація навчально-виховної роботи, що передбачає досягнення кожним студентом найвищого рівня, вироблення умінь і навичок, опанування різними способами професійної діяльності.

Таким чином, педагогічна діагностика виступає як діяльність, спрямована на вивчення і пізнання стану об'єктів (суб'єктів) навчання з метою співробітництва з ними і управління навчальним процесом.

Згідно з основними принципами діагностичний підхід створює наступні організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективність педагогічного впливу викладача [5]:

– надання навчально-виховному процесу особливостей, які максимально моделюють реалії життєдіяльності;

- залучення студентів до різноманітних форм і видів навчально-виховної діяльності, що активізує самостійність, ініціативу, тобто створює базу для розвитку здібностей;
- цілеспрямований вияв і розвиток індивідуальності кожного студента.

При тому, діагностику поділяють на початкову, корегуючу та корекційну [19]. Початкова діагностика – планування і управління навчальною роботою. Корегуюча діагностика проводиться під час навчання, орієнтує викладача на зміни, що відбуваються у розвитку студентів. Корекційна діагностика дозволяє викладачу коректувати свою роботу залежно від отриманих навчальних результатів. Узагальнююча діагностика дає головні дані для корекції педагогічного впливу та удосконалення змісту підготовки, використання тих чи інших освітніх технологій.

Даний підхід дозволив схематично зобразити структуру навчального процесу (рис. 1).

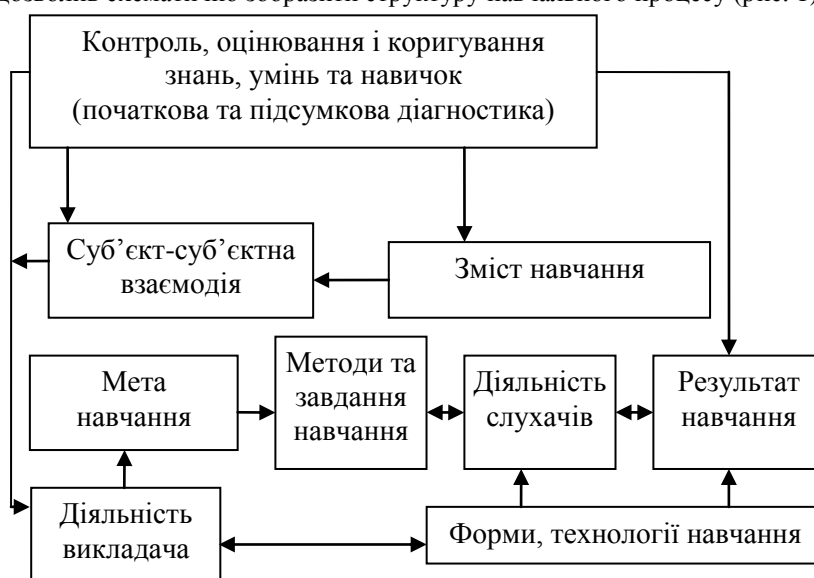

Рис. 1. Структура діагностики навчального процесу

Таким чином, процедура діагностування дозволяє виявити зміни ознак об'єктів, які вивчаються і причини, які викликають ці зміни, проаналізувати спостережувані явища, встановити закономірні зв'язки, розкрити їх прояви в конкретних умовах. Все це вказує на те, що педагогічна діагностика, пов'язана зі збиранням, збереженням, опрацюванням інформації і використанням її для управління навчально-виховним процесом.

Важливою складовою педагогічної діагностики є самоаналіз, самооцінка і самоконтроль студентів, без яких неможлива їх подальша ефективна професійна діяльність.

Діагностичну діяльність, пов'язану з вивченням індивідуально-психічних особливостей студентів поділяють на орієнтовно-прогностичну, конструктивно-проектувальну, організаційну, аналітико-оцінну та дослідно-творчу діяльність.

Орієнтовно-прогностична діяльність полягає в умінні викладача визначати конкретні цілі, зміст, методику навчально-виховної діяльності, передбачити її результати на основі знання рівня індивідуальної підготовленості окремих студентів. Спочатку здійснюється початкова діагностика рівнів сформованості професійних якостей, знань та умінь, а потім підсумкова для визначення конкретних орієнтирів у формуванні й розвитку особистості кожного студента.

Наслідком цієї діяльності є *конструктивно-проектувальна*, яка передбачає постійне вдосконалення викладачем методики проведення різних форм навчальних занять. На необхідність використання викладачем тих чи інших методів та технологій у навчальному процесі впливають попередні результати та досягнення студентів.

Організаційна діяльність полягає у плануванні навчально-виховної роботи і визначення оптимальних шляхів її реалізації, обґрунтованості конкретних заходів.

Практичне здійснення конкретних педагогічних заходів передбачає наявність у викладача навичок і вмінь їх проведення, ефективних педагогічних методик.

Аналітико-оцінна функція діяльності викладача пов'язана з необхідністю аналізувати результат навчально-виховного процесу, виявляти в ньому позитивні сторони і недоліки, порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями і завданнями, оцінювати ці результати, вносити необхідні корективи в педагогічний процес, вести пошуки шляхів його вдосконалення.

Дослідно-творча функція педагогічної діяльності має два рівні. Суть першого полягає в творчому застосуванні відомих педагогічних і методичних ідей у конкретних умовах навчання і виховання. Другий рівень пов'язаний з осмисленням і творчим розвитком того нового, що виходить за межі відомої теорії, певною мірою збагачуючи її [1; 4; 5; 6; 19; 20 та ін.].

У педагогічній науці виховний процес розглядається як процес складний, динамічний і системний. Це означає, що йому характерні цілісність, взаємозв'язок зовнішніх і внутрішніх властивостей. Самодіагностика особистості студента і діяльності викладача – це оцінка власних можливостей у розв'язанні конкретних навчально-виховних завдань, включаючи самоаналіз особистісних рис і професійних умінь. При тому, загальними методами вивчення особистості виступають інформаційно-констатуючі (анкета, інтерв'ю, бесіда, анкета-коментар, ранжування), оцінюючі (рейтинг, експертна оцінка, незалежні характеристики, оцінка, самооцінка), продуктивні методи (тести – особистісні, тести – ситуації), дієво-поведінкові методи (спостереження – пряме, опосередковане, спостереження-включення тощо; дискусії, диспути, аналіз у взаємодії, ситуації (природні, штучні), соціометричні методи) [20].

Така класифікація методів педагогічної діагностики дозволяє визначити зв'язок між методами діагностики, можливостями створюваних з їх допомогою моделей, описати і прогнозувати результат навчання і сам процес досягнення педагогічної мети. Утворені у педагогічній системі ієрархічні зв'язки здійснюють зворотній вплив, що підсилює результати впливу та сприяє збереженню стійкості педагогічної системи.

Педагогічна система має відносну завершеність і цілісність, оскільки передбачає постановку мети та отримання результату у вигляді якостей, знань та умінь необхідних для проведення соціально-виховної роботи із засудженими. Результат передбачає розробку критеріїв їх сформованості (мотиваційний, змістовний, практичний, рефлексивний) та рівнів сформованості (високий, середній, достатній, низький). Таке співвіднесення цілей та результатів системи вказує на її закритість та стійкість, оскільки організаційний та технологічний компоненти становлять окремий комплекс, який дозволяє спрямувати навчально-виховний процес на досягнення конкретного результату.

Важливим структурним елементом педагогічної системи виступає суб'єкт-суб'єктна взаємодія на рівні "викладач – студент", що дозволяє використовувати освітні технології, форми та методи навчально-виховної роботи на всіх етапах навчання і отримувати, при тому, зворотній зв'язок.

Слідуючи за О. Безпалько [3], під структурою системи ми розуміємо її стійку впорядкованість і зв'язки між елементами і підсистемами. У запропонованій моделі педагогічної системи її структура розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів вищого навчального закладу: 1 – студенти; 2 – навчальні цілі (загальні та окремі); 3 – зміст навчання; 4 – процеси навчання та виховання; 5 – викладач; 6 – організаційні форми навчально-виховної роботи; 7 – результати навчально-виховного процесу; 8 – управління навчально-виховним процесом; 9 – технологія навчально-виховного процесу.

Безумовно, умовою успішного оволодіння студентами знаннями та вміннями, необхідними для подальшої професії, є створення стимулюючої системи контролю їх навчальної діяльності. Функціонування цієї системи, на наш погляд, повинно залежати від індивідуальної та групової самооцінки діяльності студентів, яка спрямовується безпосередньо викладачем. Організація оцінювання студентами наслідків своєї навчальної роботи повинна бути такою, щоб студент самостійно, виявляючи активність і зацікавленість, оцінював кінцевий результат своєї діяльності.

Зокрема, на вирішення проблеми контролю викладачем та самоконтролю учнями знань та вмінь звертають увагу багато педагогів і психологів [2; 7; 9; 11; 13; 16; 17 та ін.].

Розглянемо їхні напрацювання з тим, щоб запропонувати відповідні шляхи до оволодіння студентами методами самоконтролю та визначити їх ефективність в практиці їх підготовки до подальшої роботи.

Проведений аналіз показав, що існують різні підходи до формування здатності у студентів до оцінювання своїх знань та вмінь. Так, Б. Ананьев [2, с.168-228] зосереджує увагу на стимуляційно-мотиваційному значенні контролю роботи слухачів; на взаємодії основних компонентів навчання (елементів, етапів, стадій) без яких ніяка система функціонувати не може наполягає В. Кондаков [11, с.72]; на передачі знань як на суб'єкт-об'єктному рівні (від учителя учню), так і на суб'єкт-суб'єктному рівні (від учня учню) та організації оціночної діяльності в умовах діалогу учителя з учнями, внаслідок якого у останніх виникає особиста зацікавленість у засвоєнні оцінних критеріїв, говорить І. Галян [7, с.14-16]; М. Поташник наполягає на тому, що до оцінювання результатів роботи учнів, вчителю треба підходити коректно й об'єктивно, пред'являючи на кожному етапі реально здійснюванні вимоги [17, с.76]; О. Кузнєцова, наводить рекомендації по оцінюванню результатів навчання і критерії оцінок. Вона зокрема вказує на важливість поетапного оцінювання учителем правильності і повноти знань, на самостійному засвоєнні і репродукуванні навчального матеріалу учнями [13, с. 148].

Нас, насамперед, зацікавила можливість навчання самоконтролю студентів і, при тому, вмінню їх об'єктивно оцінювати наслідки своєї навчальної діяльності. Серед основних компонентів оціночної діяльності як суб'єктів так і об'єктів навчання, можна виділити наступні складники та елементи контролю якості знань: вміння порівнювати і аналізувати результати своєї та чужої навчальної роботи; визначення мотивів та контроль етапів навчальної діяльності студентів; використання у оціночній діяльності критеріїв за якими виставляються оцінки; вміння не допускати або вчасно усунути можливі помилки, неточності; творчий підхід до прийняття рішень в нестандартних навчальних ситуаціях.

А. Линда [14] розглядаючи методіку і організацію формування у слухачів вмінь до самоконтролю пропонує запроваджувати декілька етапів, що включають фронтальний (колективний) самоконтроль, взаємний контроль та індивідуальний самоконтроль.

Разом з тим, при самоконтролі, важливу місію відіграють мотиви навчання, що суттєво впливають на результат засвоєння знань.

Висновки. Здійснюючи контроль за роботою студентів, при виконанні ними навчальних завдань, викладач має робити аналіз їх роботи, як в цілому, так і поетапно, вказуючи на виявлені прогалини у знаннях та демонструючи шляхи для їх усунення. Вміння студентів самостійно оцінювати наслідки своєї навчальної діяльності необхідно формувати ґрунтуючись на адекватній оцінці викладача і студента.

Досягти цього у процесі навчання можливо, спираючись на оцінку викладача, як головний чинник, від якого залежить характер формування оцінних ставлень студентів. Для досягнення цієї мети від викладача вимагається ознайомити студентів із чіткими і зрозумілими критеріями оцінювання, створити ситуацію, що сприяє не тільки підвищенню відповідальності за продемонстровані знання та вміння, але й має вплив на соціально-психологічні очікування студентів відносно оцінювання їх навчальної роботи, як з боку своїх товаришів, так і викладача.

Використані джерела

1. Александров Г. Н. Педагогические системы, педагогические процессы и педагогические технологии в современном педагогическом знании / Г. Н. Александров, Н. И. Иванкова, Н. В. Тимошкина, Т. Л. Чшиева // *Educational Technology & Society*. – 2000. – 3(2). – 134-149 pp.
2. Ананьев Б. Г. Психология педагогической оценки : избр. психол. труды / Б. Г. Ананьев. – М., 1980. – Т. II. – 287 с.
3. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05 / Безпалько Ольга Володимирівна. – Луганськ, 2006. – 537 с.
4. Блауберг И.В. Системный подход / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. // *Филос. энцикл. словарь*. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – С. 612-614.
5. Викторова Л.Г. О педагогических системах / Л. Г. Викторова. – Красноярск : Изд-во. КГУ, 1989. – 101 с.
6. Володько В. М. Педагогічна система навчання: теорія, практика, перспективи / В. М. Володько. – К. : Педагогічна преса, 2000. – 148 с.
7. Галян І. М. Оцінні ставлення у педагогічній взаємодії / І. М. Галян // *Початкова школа*, 1996. – №3. – С. 14-16.
8. Городов П. Н. Оптимизация процесса воспитания в высшей школе / Городов П. Н. – М. : ВПА, 1990. – С. 9-17.
9. Дибенко С. В. Формування творчої активності слухачів засобами оцінної діяльності / С. В. Дибенко // *Початкова школа*, 1986. – №6. – С.13-20.
10. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика : пер. с нем. / Карлхайнц Ингенкамп. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
11. Кондаков В. М. Логический словарь-справочник / В. М. Кондаков. – М., 1975. – 194 с.
12. Кривонос О. Б. Педагогічна діагностика розвитку професійно-творчих умінь студентів медколеджу / О. Б. Кривонос // *Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава : [б. в.], 2007. Сер. "Педагогічні науки", Вип. 3. – С. 124-130.*
13. Кузнецова А. А. Требования к знаниям и умениям школьников / А. А. Кузнецова – М. : Педагогика, 1987. – 175 с.
14. Лында А.С. Дидактические основы формирования самоконтроля в процессе самостоятельной учебной работы учащихся / А. С. Лында – М. : Высшая школа, 1979. – 157 с.
15. Методи педагогічної діагностики й тенденції їх розвитку : обзорная информация / М. Мруга // *Вісник Прикарпатського університету / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника*. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – Вип. 11 : Педагогіка. – С. 76-82.
16. Подоляк Л. Г. Самоконтроль слухачів у процесі трудового навчання / Л. Г. Подоляк // *Рад. школа*, 1966. – С. 15-19.
17. Поташник М. М. Как оптимизировать процесс воспитания / М. М. Поташник – М. : Знание, 1984. – 80 с.
18. Психология : словарь / [под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
19. Семиченко В. А. Моделювання структури педагогічної діяльності / В. А. Семиченко. – Ялта: НМЦ "Надія", 2000. – 76 с.
20. Сластенин В.А. Общая педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2002. – 475 с.

Tretjak O.S.

PEDAGOGICAL DIAGNOSTIC AS AUDIT OF KNOWLEDGE AND SKILLS OF THE TEACHERS' TRAINING HIGHER SCHOOLS STUDENTS

The article shows the pedagogical students' diagnostic in teaching training higher schools as one of the fields of teachers activity that helps to disclose the results of the studying process and to correct it in order to improve the quality of the future specialists training.

Key words: control, check up, testing, examination, analysis of the results, teaching process dynamics.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2013 р.